

Pruszyński, Konstanty

Implikacje historyczno-teologiczne modlitw postcommunio Mszału Pawła VI

Studia Teologiczne 15, 177-190

1997

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez **Muzeum Historii Polski** w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KS. KONSTANTY PRUSZYŃSKI

IMPLIKACJE HISTORYCZNO TEOLOGICZNE MODLITW POSTCOMMUNIO MSZAŁU PAWŁA VI.

Treść: Wstęp; Modlitwa postcommunio: 1. Nazwy modlitwy, 2. Budowa, miejsce i pochodzenie oracji postcommunio, 3. Zarys treściowy.

WSTĘP

Mszał to podstawowa księga kształtująca świadomość kapłanów i wiernych. Dokonuje się to dzięki zawartej w niej treści teologicznej. Pierwsze posoborowe wydanie księgi jest wynikiem postanowienia Soboru Watykańskiego II, który polecił: „*Aby lud chrześcijański pełniej czerpał ze świętej liturgii obfitsze łaski, to odnowienie ma polegać na takim układzie tekstu i obrzędów, aby one jaśniej wyrażały tajemnice, które są znakami*” /KL 21/. To typiczne wydanie zostało ogłoszone 3.04.1969 a wydane drukiem ukazało się w 1970, drugie typiczne z pewnymi poprawkami było przedstawione w Kościele w 1975 roku, kolejne w latach następnych

Innowacje, które można zauważyć w Księdze Mszału polegają na wniesieniu zmian w samym obrzędzie Mszy św., dodaniu nowych modlitw eucharystycznych, prefacji i zmienieniu brzmienia modlitw prezydencjalnych - powracając do najstarszych formuł. Uczyniono to nie tyle ze względu na ich ilość, lecz aby bardziej odpowiadały współczesnym potrzebom, czy także z racji historycznej, tym samym przywrócono dawnym modlitwom ich wartość. Uczyniono to na podstawie starożytnych kodeksów i Pisma Św. /KL 24/. Nowa księga jest darem Ducha Świętego dla współczesnego Kościoła¹. Ma ona, zdaniem Pawła VI, być pomocą dla chrześcijanina, we wzmocnieniu

¹ *Institutio Geeralis Missalis Romani (Wprowadzenie Ogólne do Mszału)* skr. IGMR 15.

wzajemnej jedności, ujednoczeniu liturgii i światłem autentycznego kultu Kościoła². Zostanie spełnione to zadanie jeśli zawarte w mszale bogactwo teologiczne zostanie odczytane. Pomoże pełniej odkryć niewyczerpane bogactwo miłości Zbawiciela, dzięki której Kościół Pielgrzymujący karmi się w drodze Jego Ciałem i Krwią, aż dojdzie do pełni radości i uczestnictwa w wiecznej uczcie Baranka³.

Proces ten został zapoczątkowany nie tylko przez ogólne omówienie treści mszału, ile przez szczegółowe studium: o prefacjach⁴, analizie kolekt⁵, modlitw nad darami⁶ i modlitw po komunijnych⁷. Dotychczasowe prace omawiały wspomniane elementy ogólnie i kompleksowo.

Problemem niniejszego artykułu będzie przeanalizowanie po komunii nowego mszału pod kątem historycznym i odbiciem ich w aktualnej liturgii mszalnej. Pytać więc będziemy o źródła tych oracji, na ile modlitwy w Mszale Rzymskim dla Diecezji Polskich zostały zmienione i ubogacone.

Odpowiedzi na te zasygnalizowane problemy szukać będziemy w po komuniach zawartych w mszale *Missale Romanum editio typica* 1970 roku. Ograniczymy się do zasadniczych części tej księgi: *proprium de tempore*, *proprium de sanctis* i *commune*. Oracje te stanowią podstawowe źródło niniejszego studium.

MODLITWA POSTCOMMUNIA

Zanim przystąpimy do analizy modlitw po komunijnych, należałoby przypomnieć nazewnictwo związane z tą oracją, jej budowę oraz miejsce jakie zajmuje w szkielecie liturgii mszalnej. Modlitwa po komunii należy do jednej z czterech modlitw prezydencjalnych lub inaczej nazywanych „modlitwami przewodniczącego” (*orationes presidentiales*)⁸. Ponieważ odmawiana jest przez głównego celebransa. *Ordo missae* obecnego mszału pozwala zauważyć, że poszczególne jakby części Mszy św. kończą się modlitwami kapłana i tak liturgia gromadzenia się - kolektą, liturgia przygotowania darów

² Konstytucja ogłaszająca Mszał Rzymski odnowiony na podstawie uchwał Powszechnego Soboru Watykańskiego II.

³ List Episkopatu Polski do wiernych przed wprowadzeniem do liturgii Mszału Rzymskiego dla diecezji polskich.

⁴ S. Czerwik, *Prefacje o misteriach Chrystusa w Mszale Rzymskim Pawła VI*, Warszawa, 1984.

⁵ *O modlitwie Kolekta*: J. Miazek w art.: CT 49/1979/ f4, 73-79; 50/1980/ f3, 85-92; 51/1981/ f1, 69-74; i inne.

⁶ *Modlitwa nad darami*: J. Janicki: CT 49/1979/ f4, 80-87; 50/1980/ f1, 87-92; f3, 93-98; 51/1981/ f2, 79-86; f3, 79-85; 52/1982/ f2, 89-96; i inne.

⁷ *Modlitwa po komunii*: T. Krośnicki, *The post communio prayers of the Missale of Paul VI*, Roma 1971.

⁸ IGMR 10.

modlitwą nad nimi, modlitwa Eucharystyczna - doksologią, liturgia uczy ofiarnej - modlitwą po komunii. W każdym formularzu mszalnym umiejscowienie tej modlitwy jest takie same. Bezpośredni kontekst tej modlitwy wygląda następująco: po przyjęciu Komunii św. Ordo Misse przewiduje milczenie przeznaczone na uwielbienie Boga i dziękczynienie. Ten czas może być połączony ze śpiewem dowolnej pieśni. IGMR nazywa tę pieśń *canticum laudis* to oznacza, że ta pieśń powinna posiadać charakter eulogijny. Wykonywana powinna być przez całą wspólnotę posiloną Ciałem Pańskim. Po czym następuje wezwanie - „módlmy się” - we wprowadzeniu ogólnym jest wspomniiane, że przewiduje się tu zachowanie milczenia, fakultatywnie⁹. Po tym następuje sama treść modlitwy po komunijnej, która kończona jest najczęściej krótką doksologią.

1. Nazwy modlitwy

Z trzech najstarszych precesów, odmawianych przez liturga w czasie sprawowania Eucharystii, szczególnym zainteresowaniem cieszyła się zawsze ta modlitwa, która nawiązywała do uroczystości, święta czy wspomnienia; modlitwą ta była kolekta. O pozostałych modlitwach jest dość mało wiadomości, gdyż uchodzą uwadze. Chodzi tutaj o modlitwę nad darami i po komunii. Tę ostatnią najczęściej traktuje się jako swego rodzaju modlitwę dziękczynną odmawianą po przyjętej Komunii św. Dopiero nieco większe światło w tym kierunku rzuca posoborowy Mszał Pawła VI, który wzbudził większe zainteresowanie elementami eucharystycznymi liturgii Eucharystycznej. Tym samym wśród podjętych tematów znalazło się zagadnienie modlitwy po komunii¹⁰.

Najstarsze zabytki odnoszące się do liturgii świadczą, że po komunii była odmawiana przez kapłanów jako dziękczynna modlitwa¹¹. Św. Augustyn w uroczystej Mszy św., zgodnie ze słowami św. Pawła (Tm 2,1), odróżnia cztery części w liturgii i rozpatruje je ze zwróceniem uwagi na ostatnią jako *gratiarum actio*¹² czyli wypowiedzenia dziękczynienia po komunii. Chce on zaznaczyć, że ta modlitwa dziękczynna podciągnięta była pod miano oracji podsumującej skutki komunii w przyjmującym ją. Wiele miejsca w pierwszych pismach chrześcijańskich poświęcone zostało przeciwko tym, którzy nie mogą doczekać się i podziękować Bogu, opuszczają kościół bez wypowiedzenia wspólnej „pieśni chwały”¹³. Już w czasach Ojców Apostolskich widoczny jest pewien objaw jednolitości liturgii, czego ślad zostawił w swej

⁹ Tamże, 56 j.

¹⁰ Tamże, 24-57; Por. *List Episkopatu o nowym Mszale*.

¹¹ A. Mojżewski, *Liturgia rzymska*, Warszawa, 1903, 45

¹² A. Jungman, *Missarum sollemnia*, Roma, 1963, 313.

¹³ Tamże, por. Chryzostom, *De baptismo Chrysti* 4 PG, 49, 370.

modlitwie liturgicznej Klemens z Rzymu¹⁴. Kolejne źródło i wzbogacenie tego tematu stanowi opis obrzędu eucharystycznego w Didache¹⁵. Novum i bogactwo przynosi nam, poszerza wiadomości o Eucharystii przedstawiony przez Justyna Męczennika, w opisie mówiącym o nabożeństwie Eucharystycznym. Jest tu wzmianka o tym jak należy oczekiwać Komunii św., informacja o podziękowaniu po Eucharystii sprawowanej w Kościele. Wiadomości o takiej modlitwie odnajdujemy też w liturgiach wschodnich. Autorzy wspominają, że po wieloczęściowej modlitwie dziękczynnej następuje podziękowanie, po którym zostaje rozwiązane zgromadzenie¹⁶. W Konstytucji Apostolskiej jest opis, w którym przed właściwą modlitwą dziękczynną (postcommunio) wypowiada diakon zaproszenie do dziękczynienia za przyjęcie Ciała i Krwi Chrystusa, który nas uznał godnymi brania udziału w Jego świętych tajemnicach, i prośba żeby ona służyła nie tyle do zatracenia lecz dla zbawienia, do korzyści dla duszy i ciała, dla zachowania pobożności, odejścia od grzechu, dla życia w wieczności¹⁷. W liturgii Mszy Rzymskiej po komunii były zawsze dwie modlitwy. Jedna miała charakter podziękowania nazywana była postcommunio, druga jako błogosławieństwo dla komunikujących - oratio super populum. Weszło to w struktury liturgii rzymskiej wspomina o tym Konstytucja Apostolska. W dalszej swej perspektywie rozbudowywania, liturgia rzymska przyjęła taki stan rzeczy akceptując tę modlitwę jako część nieodzowną w całości Mszy Świętej.

Z pomników piśmiennictwa kościelnego w pierwszych trzech wiekach trzeba wnioskować, że istniała wówczas liturgia płynna, ulegająca zmianom w swoich szczegółach, składała się z modlitw odmawianych zwykle bez przygotowania. Pomimo takiej sytuacji wykazywała ona jednolitość w swoich głównych zarysach i w niejednych formach. Czwartą wiek wprowadza wielkie zmiany, które znalazły swoje odbicie w rozbudowaniu formularza mszalnego

Przeglądając bogatą spuściznę religijną wspomnieć trzeba o tym, jak sprawa tego rodzaju modlitwy przedstawiała się w różnych rytach. Ryt antiocheński w obu swoich kierunkach wspomina o kilku modlitwach odmawia-

¹⁴ Autor zaznaczył, że jest wzmianka o tym, że w Liście św. Klemensa zostało odnotowane: „że poza innymi modlitwami i formularzami podawana jest jedna dłuższa modlitwa... i modlitwę wstawieniową, przypominającą modlitwę dziękczynną jaką spotykamy później a określanej postkomunią”. W: Hozakowski, *Dzieje mszy świętej*, Poznań 1933, 11-12.

¹⁵ W opisie obrzędu podanym przez Didache /czas powstania około roku 80-100/ wymienił należy modlitwę dziękczynną Bogu składaną za dobrodziejstwa. Didache a IX rozdziale przedstawia konsekrację oraz komunię jako ucztę i wspomina w X rozdz., że jest modlitwa postcommunio. Tamże, 10.

¹⁶ W apologii skierowanej do cesarza A. Gaiusa około 155 roku, w drugiej jej części jest opis sakramentu chrztu, liturgia eucharystii, gdzie po jej odelebrowaniu jest znana modlitwa dziękczynna porównana do pokomunii. Por. J. M. Szymusik, M. Starowiejski, *Słownik wczesnochrześcijańskiego piśmiennictwa*, Poznań 197, t 2, 29-36; 239.

¹⁷ Jungman dz. cyt.; Por. Hozakowski, dz. cyt., 70.

nych po komunii, które kończyły się błogosławieństwem i rozesłaniem wier-nych. W rycie aleksandryjskim występuje podobny układ jak to już wyżej zostało zaznaczone. Ryt gallikański miał nieco inny układ modlitwy po komunii w strukturze liturgii mszalne. Najpierw zostaje odcelebrowana Ofiara Chrystusowa, potem następowało rozdanie komunii, po której zebrany lud otrzymywał błogosławieństwo. Po tym następowała ostatnia modlitwa (post-communio) kończąca nabożeństwo. Ryt mozarabski ukazując przebieg Mszy świętej w porządku Izydora, w ostatnim jej etapie wspomina o modlitwie odmawianej po komunii przypisując jej różne nazewnictwo postcommunio, oratio completorium albo skrótowo completuria. Ta różność pojawiających się określeń oscylowała w swej budowie i formie przy modlitwie post communio. Zakończenie Mszy dokonywało się słowami *Misse actio est*.¹⁸ W rycie ambrożyjskim było podobnie.

Należy powiedzieć, że wszystkie liturgie tych rytów posiadają modlitwę, która była odmawiana po komunii, chociaż nie zawsze posiadała swoją nazwę, lecz zawsze odwoływała się do dziękczynienia za otrzymane dary w Komunii św. To też znalazło swoje odzwierciedlenie w liturgii rzymskiej¹⁹.

Analizując najstarsze formularze mszalne, które zachowały się w sakramentarzach, trzeba powiedzieć, że modlitwy budowane były w normach rzymskich tzn.: w krótki zwięzły sposób było przekazywane jak najwięcej treści, a co za tym idzie odkrywało tym samym bogactwo prawd w niej przekazywanych. W tych to powstałych formularzach zostaje zapisany ryt liturgii rzymskiej, która to zaznacza i wspomina o dwóch modlitwach dziękczynienia i błogosławieństwa²⁰. Modlitwa dziękczynienia w Sakramentarzu Leoniańskim w tzw. *proprium* umieszczona jest jako modlitwa o błogosławieństwo ludu i równocześnie połączona z *postcommuniones*. Taka nazwa zaczyna się upowszechniać w V wieku²¹. Sakramentarz Leoniański takie określenie podaje w dwóch przypadkach²². Natomiast na określenie modlitwy dziękczynnej po komunii w sakramentarzu Galezjańskim spotykamy się z nazwą *postcommunio*²³. Przedrostek *post*, który występuje przed słowem *communio* w swojej treści oznacza występowanie po jakiejś czynności w przypadku tej modlitwy, po komunii. Sam termin *post* tłumaczyć można różnie:

- przysłówkowo oznacza - z tyłu, przy końcu natomiast w sensie czasowym następnie, potem później.
- przymiotnikowo oznacza - za, po i czasowo, po, od²⁴.

Sakramentarz Gregoriański tytułuje tę modlitwę *ad complendum* albo *ad completa*. To oznacza oszczędna w słowach modlitwa, która kończyła

¹⁸ Hozakowski, dz., cyt., 70-123.

¹⁹ M. Kordal, *Liturgia mozarabska*, Kraków 1935, 63.

²⁰ Hozakowski, dz., cyt., 218-219.

²¹ Por. Jungman, dz., cyt., 314; Hozakowski, dz., cyt., 150-152.

²² A. Nowowiejski, *Wykład liturgii katolickiej*, Płock 1903, t.3, 387.

²³ Por. Hozakowski, dz., cyt., 152-154; Jungman, dz., cyt., 314.

²⁴ A. Blaise, *Dictionnaire latin francais des auteurs Chretiens*, Turnhout, 1954, 637.

sprawowanie liturgii eucharystycznej i miała charakter błagalny mówiący o skutkach i owocności Eucharystii. Wszystkie te modlitwy były prośbą skierowaną do Ojca przez Syna w Duchu Świętym. W liturgii poza rzymskiej dla tej modlitwy używane jest ogólne określenie *oratio*²⁵. W formularzach mszalnych można było spotkać inne określenia oddające sens tej modlitwy: *completuria* lub nieco rozbudowane nazewnictwo *oratio completuria*²⁶. W innych źródłach odnaleźć można było nazewnictwo tej modlitwy związane z główną częścią Mszy św. - Eucharystia (misterium) i określano jako *post eucharystiam* czy wręcz wzięta nazwa od *collectio post misterio*²⁷.

Dzisiejszy Mszał Pawła VI przyjmuje nazwę tej modlitwy jaka pojawiła się w Sakramentarzu Leoniańskim i określa jako *oratio post communio*, ewentualnie w formie skróconej spotykanej w niektórych formularzach jako *post communio*²⁸. To czym posługuje się obecny Mszał w tłumaczeniu polskim i dotyczy tej modlitwy, że jest to „modlitwa po komunii lub skrótkowo po komunii” uzmysławia nam, że miejsce i czasowe następstwo tego dziełczynienia dopełniane jest w liturgii po akcie Komunii Św.

2. Budowa, miejsce i pochodzenie oracji *postcommunio*

Postcommunio, *secreta*, *collecta* należą do zestawu modlitw wspólnych. Są mistrzowskimi dziełami sztuki, gdzie piękno i wielkość myśli została ujęta w niezwykle wspaniałą i zwięzłą formę, częstokroć trudną do zrealizowania w dzisiejszej liturgii. Dla pełniejszego obrazu kształtującego ową modlitwę w jej wewnętrznej strukturze trzeba spojrzeć na budowę zewnętrzną. W tym dociekaniu przydatna będzie ogólna zasada „dobrej modlitwy”²⁹. Po komunii należy do oracji czyli uroczystej przemowy. Tu bowiem kapłan w imieniu ludu bożego przemawia do Boga. Podobnie też czyni to w innych modlitwach tego typu: kolekta, modlitwa nad darami. W tym momencie kapłan modli się nie tylko jako przewodniczący w imieniu całej wspólnoty, ale wstępuje się i działa jako posłannik i pośrednik ludu świętego przed obliczem Boga³⁰. Zastępuje on osobę Chrystusa (in persona Chrystii) przedstawia i składa podziękowanie w imieniu całego ludu i wszystkich obecnych w Kościele. Temu przedstawieniu modlitw ludu towarzyszy gest rozłożonych rąk, który przyjął się w liturgii Mszy św.. Ten gest ma swoją bogatą historię; o czym wspomina Stary Testament, św. Paweł, Tertulian, i św. Benedykt³¹.

²⁵ Por. Hozakowski, dz.cyt.,154-161; Jungman, dz. cyt. 314; Nowowiejski, dz.cyt. 387.

²⁶ Kordal, dz. cyt. 63.

²⁷ Nowowiejski, dz. cyt. 388.

²⁸ R. Falsini, *Le nuove orationi feriali dopo la comunione di Avventi, Natale e Pasque*, RiPL 23 (1985), 45-51.

²⁹ Por. B. Mokrzycki, *Gody Baranka*, Warszawa 1986; Nowowiejski, dz. cyt. 388-339.

³⁰ Por. KL 33. ; IGMR 13.

³¹ Por. Mojrzewski, dz. cyt. 65; Tertulian, *Apologia* cap. 30, *manibus expensis innocis*

Przechodząc do wewnętrznej struktury modlitwy trzeba powiedzieć, że każda składa się z dwóch zasadniczych części. Pierwsza to temat modlitwy, który został przekazany przez słowa modlitewne wypowiadające chwałę Boga i tytuł Stwórcy. Druga część to prośba, aby to co dokonano się w tej ofierze przemieniło się w trwałe owoce jakie się znajdują w Eucharystii. Można też zauważyć, że oprócz tych zasadniczych spraw pojawiają się i tematy poboczne, które albo nawiązują do świąt i świętych w tym dniu przypadających albo do okresu liturgicznego. Cała modlitwa podsumowana jest doksologią. Przy tych modlitwach jest ona w formie krótkiej: „Przez Chrystusa Pana naszego. Amen”. W okresie Adwentu i Wielkiego Postu używana jest zamienne inna: „Który żyjesz i królujesz na wieki wieków. Amen”.

Każda modlitwa jest sformułowana w liczbie mnogiej np. sprawą prosimy Cię, Wszechmogący Boże, daj, wejrzyj. W swoich prośbach ukierunkowane są do Ojca przez Syna. W wielu przypadkach określony został także podmiot modlitwy np. Twoi wierni, Twój lud, Twój Kościół, służy Twoi. Język jakim jest przedstawiana jest zwięzły oddający najistotniejsze rzeczywistości i potrzeby życiowe stojących przed obliczem i swoim Ojcem.

W kolekcje podkreśla się myśl przewodnią dnia tak w modlitwie nad darami jako pierwszoplanowe staje się ukazanie działania ku Ofierze a później zwrócenie się z chwałą do Boga. W po komunii odnotowana zostaje najczęściej myśl dotycząca przyjętej Eucharystii - jej owoców, które wniosły coś nowego i uzdolniły w działaniu modlącego się. W dobrach i darach jakie się znajdują w Eucharystii zasadniczo pojawiła się myśl podziękowania i wyjednania skuteczności działania Ofiary Eucharystycznej (Komunii)³². Po komunii jest jak inne modlitwy prezydencjalną. Skrótem i podsumowaniem pragnień ludu zebranego i uczestniczącego na liturgii. Samo jej określenie wskazuje na jej cel. Podziękowanie za nakarmienie Ciałem i Krwią Pańską; prośbą aby uczestnictwo w tajemnicach świętych zostało spożytkowane dla dobra duszy³³. O czym to wspomina IGMR przy ukazywaniu sensu tycaącego się Komunii św. w po komunii mówiąc zwięźle, aby odprawiane misterium przyniosło owoc - pro fructibus celebrati deprecatur³⁴.

Zestawienie źródeł, z których zaczerpnięte zostały modlitwy po komunii i zamieszczone w nowym Mszału dokonał, po części ograniczając się

capite nudo quia non erubescamus precantes semper simus. Por. Cozel, dz., cyt., 165-166; Nowa o nauczaniu Benedykta XIV, który wspomina o takim sposobie modlenia się, która jest porównywana do postawy modlącego się Jezusa Chrystusa na krzyżu z rozpiętymi rękami. Por. Cazel, dz. cyt. 167; Benedykt XIV Lib. 11 cap. VI, n.5, za Mojrzewski, dz. cyt.

³² P. Visentin, *Nuovo dizionario di liturgia*, Roma 1984, 508.

³³ M. Gühr, *Ofiara Mszy świętej*, Warszawa 1949; A. M. Roguet, *Msza Święta Dzisiaj*, Kraków 1972, 54-50; W. Ferretti, *Le orationi post comunione de tempore nel nuovo Messale Romano*, EL 8/1970/, 275-289.

³⁴ W modlitwie po Komunii kapłan prosi aby odprawiane misterium przyniosło owoc. Przez aklamację „Amen” lud uznaje modlitwę za swoją. IGMR 56 k.

do proprium de tempore i sanctis, Dumas³⁵. Według niego zasadniczymi źródłami modlitw po komunii, które przyjął MR (Mszał Rzymski) i przetłumaczony na potrzeby polskie MRDP (Mszał Rzymski dostosowany do potrzeb Diecezji Polskich) to:

- w dosłownym brzmieniu połowę ich dostarczył dotychczasowy mszał potrydencki (102 modlitwy),
- kolejną grupę stanowiły modlitwy pochodzące ze starszych źródeł: sakramentarzy: leoniańskiego (27 modlitw), gelaziańskiego (20 modlitw), bergamezjańskiego (2 modlitwy),
- ponadto wykorzystane zostały teksty ze źródeł nowszych; późniejszych mszałów a zwłaszcza paryskiego w ilości 23 modlitw.
- ubogacone też zostały modlitwy przez wykorzystanie ksiąg innych liturgicznych obrządków,
- dodatkowym źródłem były teksty patrystyczne, które dostarczyły motywów treściowych modlitwom³⁶.

Nieco inne, bardziej szczegółowe, stanowisko w kwestii pochodzenia modlitw po komunii zajął teolog niemiecki Ludwig Weiss³⁷. Według jego koncepcji na 267 modlitw mszalnych tyjących się proprio de tempore i sanctorum z pominięciem mszy obrzędowych i około 20 powtórzonych pozostałe pokomunie pochodziły z następujących źródeł (nazewnictwo tu przedstawione przyjmuję za autorem):

- Sacramentarium Veronense Leonianum - 31,
- Sacramentarium Galesianum Vetus - 19,
- Missale Romanum 1962 - 75; nieco zmienionych - 35; i nowych 33,
- Missale Parisiense (1736) - 25,
- Missale Ambrosianum/1954/ - 3,
- Sacramentarium Bergamense - 5,
- Missale Ordinis Predicatione-3,
- Missale Gothicum - 3,
- The Bobbio Missa - 1,
- Libri Mozarabicus sacrament - 2,

³⁵ A. Dumas, *Les sources du nouveau Romani*, Not 7/1971/, 37.42; 74-77; 94-95; 134-136; 276-280; 409-410.

³⁶ Por., Sacramentarium Veronense (Leonianum) Cod. Bibli. Cap. Verona LXXXV/80/ wyd. L.K.Mohlberg i inni, Roma 1978 (Rerum ecclesiasticum documentum); Librisacramentorum Romanae Ecclesiae ordinis anni Circuli (Sacramentarium Galesianum Vetus), Roma 1960; Sacramentorum Bergomense, wyd. A. Paredi, Bergamo 1962; Missale Parisiense, Pari 1736; Missale ordinis predicatorum, Roma 1933; Pokomunia ze wspomnienia Św. Augusta (28 sierpnia) oparta jest o mowę 57.7, PL 38, 389. Por. Not. 136; Treść modlitwy z rocznicy poświęcenia Katedry Św. Piotra (22 listopada) oparta została o tekst Św. Augustyna, Traktat in Joannem, 26.15 w Christi Latinorum 36, 267; A tekst z niedzieli XXVII zwykłej jest ze św. Leona W. Seremo 63, 7, PL 54,375c, Not 95, 280.

³⁷ L Weiss, *Die Orationen in Missale Romani von 1970*, Freiburg, 1978.

- 6 modlitw o których wspomina Brylants³⁸,
- Teksty patrystyczne - 6.

To pełniejsze przedstawienie dotyczące źródeł, z których zostały wzięte modlitwy po komunii do Mszału Pawła VI ukazuje bogactwo historyczne i sięganie do początków. Większość natomiast nowych modlitw jest adaptacją tekstów: biblijnych, patrystycznych, liturgicznych. Przez takie działanie został ubogacony mszał i otwiera on możliwości pełniejszego przeżycia każdego Misterium Paschalnego. Po przedstawieniu przykładów co do źródeł, z których zostały zaczerpnięte modlitwy po komunii w podobny kłamrowy sposób zostanie przedstawiona ich treść.

3. Zarys treściowy

Tematyka jest bogata i odnosi się do wszystkich dziedzin egzystencji, bytowania tu i w przyszłości. Mówiąc jeszcze ściślej staje się pogłębieniem naszej łączności z Chrystusem żyjącym i działającym w Kościele, zapoczątkowanej przez chrzest i wiarę. Nadającej tym samym wyjątkową wartość i charakter modlitwie. Dzięki Eucharystii stajemy się współuczestnikami Chrystusa, obdarzeni Boskim życiem, wzmacniający tym samym wiarę, nadzieję i miłość, co prowadzi w całej swojej rozpiętości do wzrostu radości i pokoju. Te liczne teksty modlitw pozwalają pełniej przeżywać tajemnicę odkupienia dokonanego przez Jezusa Chrystusa i pobudzają do wyrażenia dziękczynienia Ojcu Niebieskiemu, za dzieło miłości spełnione w historii zbawienia. Przez przyjmowanie Eucharystii każdy odkrywa tą wspaniałą Jej wartość i przyjmuje na siebie pełne bogactwo jakie niesie całe misterium Kościoła. Przyobleka się w Niego i staje się mieszkaniem Ducha świętego budując tym samym swoje człowieczeństwo. Chrystus w komunii stanowi pokarm wzmacniający w drodze do wieczności, jest zadatkiem zmartwychwstania, zapowiedzią i zapewnieniem zbawienia. Przez te obietnice Chrystusa względem ludzkiego ciała - zapewnia przebóstwienie i uwielbianie kosmosu jako nowego nieba i nowej ziemi (Ap 22,1). Przez te ofiarę Chrystusa dana zostaje nam pewność o tym wszystkim, na co oczekuje człowiek. Ona jednoczy z Bogiem, z braćmi i buduje wspólnotę Ludu Bożego. Taka miłość buduje Kościół Uniwersalny³⁹. Jest największą i najdoskonalszą formą kultu, w którą wszyscy wierzymy, składając Ojcu w Duchu św. tę samą Boską Żertwę, wraz z Nią samych siebie i cały wszechświat.

Po ukazaniu w zarysie treści modlitw, należałoby zagłębić się w myśli przewodnie modlitw poszczególnych okresów liturgicznych i przeanalizować tematy jakie tu są zawarte.

³⁸ P. Bruylants, *Les orations de Missel Romani- textus et historir*, Louvani, t 3.

³⁹ Por., Gühr, dz. cyt., 745; Ferretti, dz. cyt. 275; Por. *Modlitwa Cyryla Jerozolimskiego*; Por. Szymusik, Starowiejski, dz. cyt. 239.

a. Okres Adwentu i Bożego Narodzenia

Adwent obejmuje cztery tygodnie. Niedziele posiadają własne po komunie, które powtarzają się w dni powszednie do 17 grudnia. Od 17 grudnia do 24 formularze mszalne są z własnymi modlitwami po komunii.

Po komunie 1 niedzieli adwentu to pierwsza, która otwiera całe bogactwo Mszału Rzymskiego. Oddaje ona istotę i cel modlitwy, zwraca uwagę ku Adwentowi Eschatologicznemu, gdyż jesteśmy pielgrzymami w drodze do nieba. Udział w Eucharystii podtrzymuje i staje się owocny w przeżywaniu sprawowanego misterium Eucharystycznego. W drugą niedzielę tego okresu jest kontynuowana ta sama myśl. Trzecia, kiedy bliżej jest świąt, akcent kładzie na oczyszczenie z grzechów. Uwolnić z nich można przez pozytywną pracę nad sobą i ugruntowanie w sobie cnót. Jest to najlepsze przygotowanie do przeżycia tak wielkiej tajemnicy. Natomiast modlitwa czwartej niedzieli wskazuje, że nie można w sposób godny obchodzić tajemnicy Narodzenia Pańskiego bez gorliwszego kontynuowania odnowy i nawrócenia o jakim wspominała poprzednia niedziela (3 niedziela Adwentu). Wzrost gorliwości w dobrym przygotowaniu się do świąt, ma być głównym owocem niedzielnej Eucharystii⁴⁰.

Po komunie dni od 17 do 24 grudnia tematycznie są podobnie jak poprzednie. Pełno w nich troski o jak najlepsze przygotowanie się do zbliżających się uroczystości naszego Odkupienia. Ma to polegać na: modlitwie i chrześcijańskim życiu, służbie z całym oddaniem, pełnieniu dobrych uczynków, czuwaniu i oczyszczeniu, podążaniu z wiarą na spotkanie z Chrystusem⁴¹.

Modlitwy z okresu Narodzenia Pańskiego ukazują integralną więź Wcielenia i Narodzenia Chrystusa z Eucharystią, która staje się naszym pokarmem i życiem, wyzwala radość, pogłębia wiarę i umacnia miłość ku sobie. Nowonarodzony jest sprawcą naszego Dzieciństwa Bożego, a udział w Eucharystii jest gwarancją udziału w Jego wiecznym życiu⁴². Na dwanaście po komunii tego radosnego okresu osiem jest nowych⁴³. Główne miejsce tutaj zajmuje tematyka nowego życia i powtarza się w modlitwach sześciokrotnie.

b. Okres Wielkiego Postu

W formularzach mszalnych tego okresu odnajdujemy 43 modlitwy. Z tego ponad połowa jest już znana z poprzednich mszałów. Natomiast około dwudziestu modlitw zostało wziętych ze starszych źródeł sakramentarzy⁴⁴.

⁴⁰ Ferretti, dz. cyt. 276

⁴¹ Treści tej modlitwy została zaczerpnięta z po komunii z dni adwentowych: 18, 21-24 grudnia.

⁴² Myśl została uwydatniona w modlitwie po komunii z formularz Mszy świętej na Boże Narodzenie w dzień i z Niedzieli Chrztu Pańskiego.

⁴³ Ferretti, dz. cyt., 278

⁴⁴ Por. A. Dumas, *Le orazioni del nuovo Missale*, R L 56/1971/ 92-102.

Analiza wstępna treści modlitw pozwala podzielić je na trzy zasadnicze grupy:

1) grupę stanowią te oracje, których tematyka dotyczy oczyszczenia z grzechów i roli Eucharystii w tym działaniu. To zostało przedstawione w dziesięciu modlitwach. Wyrażone to zostało zwrotami uzdrowić lub oczyścić ze złych skłonności, z grzechów i wszelkiego zła. Do zrealizowania tego potrzebny jest nie tylko sam udział w Eucharystii, ale potwierdzenie tego wysiłku pokutą⁴⁵.

2) w tej kategorii zasadniczym tematem, na którym skupia się ponad połowa modlitw po komunii jest pozytywny program wysiłku wielkopostnego, polegający na kierowaniu życia na Chrystusa (komunia). Ma ona polegać na wzroście życia duchowego oraz na wysiłku czynienia dobra. Ten czterdziestodniowy trud da się przedstawić w następujących określeniach: żyć każdym słowem, które pochodzi z ust Bożych, intensywniej posilać się chlebem żywym i prawdziwym, pełnić pokutę, w której to główny nacisk położony jest nie tylko na formy w sensie negatywnym, powstrzymania się od pokarmów... ale formy pozytywnej pokuty jak prowadzenia świętego życia, odnawiania się w świętości, naśladowaniu Chrystusa i przyjmowaniu darów, jakie pozostawił Bóg ludziom.

3) większość modlitw jednak z tego okresu swoją tematykę skupia w problematyce życia wiecznego. Wszystko mamy czynić po to aby osiągnąć je - życie wieczne. Pascha Chrystusa jest źródłem i początkiem tego życia, gdzie chrześcijanin jest włączony mocą Ducha, zwłaszcza przez paschalne sakramenty inicjacji. W tym świetle Eucharystia jest pomocą. Tu modlitwy po komunii akcentują osobową obecność Chrystusa w Eucharystii i On jest sprawcą życia wiecznego w nas⁴⁶. Na podkreślenie zasługuje wspomnienie tematu modlitwy z 2 niedzieli postu. Cała modlitwa jest pięknym dziękczynieniem a nie prośbą jak prawie wszystkie z pozostałych. Ten tekst stwierdza wyraźnie, że udział w Liturgii Eucharystycznej jest dziękczynieniem, za dobro dla nas największe, jakim jest nasz udział w życiu wiecznym⁴⁷. Takie pełne dziękczynienie nie ogranicza się tylko do samej Komunii św., ale ukierunkowuje ku najistotniejszemu dobru, jakie przedkłada przyjmującemu Eucharystia. Po komunii w okresie wielkopostnym ukazują swoistego rodzaju pedagogię, polegającą najpierw na wysiłku oczyszczenia i nawrócenia, a następnie na stopniowym rozwoju życia duchowego, którego szczytem jest odrodzenie paschalne, zanurzające nas w radości życia wiecznego ze Zmartwychwstałym.

---

⁴⁵ Por. Modlitwę po komunii ze Środy Popielcowej

⁴⁶ Por. modlitwy sobota 5 tyg. Wielkiego Postu; środa 2 tyg. Wielkiego Postu

⁴⁷ Por. modlitwa z 2 niedzieli Wielkiego Postu.

c. Okres Wielkanocny

Rozpoczyna się w Wigilię Paschalną, modlitwa po komunii przybiera inną opcję, gdyż jako szczytowy obchód w ciągu całego roku Tajemnicy Eucharystii. Ukazuje najpełniej Jej wewnętrzny związek z chrztem. Oba te sakramenty swą skutecznością ukazują wymiar eklezjalny. Eschatologiczna tematyka życia wiecznego i naszego w nim udziału razem ze Zmartwychwstałym jest zasadniczą treścią oracji okresu Paschalnego. Na około 20 modlitw, w 15 jest mowa o rzeczach nowych, którymi zostaje obdarowany uczestnik tej liturgii np. o nowym życiu, stworzeniu, niebie. Prawie całkowicie brak w tekstach tego okresu tematyki oczyszczenia z grzechów, choć sam problem grzechu w życiu człowieka jest sygnalizowany⁴⁸. Jaki jest typowy w okresie adwentu czy postu. Zastąpienie tematyki oczyszczenia na bardziej paschalną wynika z faktu bliskości chrztu i dokonanej odnowy paschalnej.

Po komunie niedzielne kontynuują tematykę eklezjalną. Kościół został odnowiony i ożywiony Duchem miłości i jedności. Duch ten jest darem Zmartwychwstałego. Eucharystia pozwala Kościołowi pielgrzymującemu na ziemi wpatrywać się w niebo, gdzie przebywa Chrystus jako pierwszy z ludzi i zjednoczyć się z Nim, swoją Głową, dzięki zawsze działającej mocy Ducha św⁴⁹.

d. Okres zwykły

Trzydzieści cztery niedziele zwykle uzupełniają w modlitwach po komunii tematykę poprzednich okresów i kontynuują teologiczną treść Pięćdziesiątnicy Paschalnej. Ponadto w szczególny sposób zbawczy wysiłek człowieka, który dzięki Eucharystii umacnia się mocą Ducha św. Człowiek zjednoczony w Duchu z Chrystusem winien tak żyć, aby ochoczo realizować wolę swego Ojca. Co do treści dokonana została całkowita zmiana tekstów tych modlitw jakie dotychczas były w Mszałe Trydenckim. Z dawnych formularzy niedzielnych zachowano jedynie siedem modlitw z tego jeszcze w trzech dokonano poprawek. Dwanaście niedziel otrzymało po komunie z innych miejsc dawnego mszału. Natomiast pozostałe mają nowe teksty w większości dobrane ze starszych źródeł, jedynie całkowicie nowa jest po komunii z 22 niedziel zwykłej⁵⁰.

⁴⁸ Prawie całkowicie brak w modlitwach po Komunii tego okresu tematyki oczyszczenia z grzechów, tak typowej w pozostałych okresach. Tylko jeden raz występuje określenie mówiące o oczyszczeniu z pozostałości starego człowieka, aby tym pełniej ukazać doskonałą przemianę w nowe stworzenie - jest to wzięte z modlitwy ze środy oktawy Wielkanocnej.

⁴⁹ Wspominają o tym modlitwy z: Wniebowstąpienia, 7 Niedzieli Wielkanocnej i ze Zesłania Ducha Świętego.

⁵⁰ Por. Po komunie następujących Niedzieli Zwykłych: I (dawnej I po Epifanii); VI (daw. 4 po Epif.); VII (daw. 5 po Epif.); X (daw. 7 po Zesłaniu Ducha Świętego); XIV (daw. 1 po Zesł. D. Św.); XXIV (daw. 15 po Zesł D. Św.); XXXI (daw. 2 po Epif.); XXXIV (daw. 23 po Zesł. D. Św. ze zmienionym zakończeniem); Niedziele Zwykłe: II (z wigilii Paschy); III (z 2 Niedz. po Wielkanocy); IV (z sob. okt. Wielkanocy); IX (z wotywy); XII (z 1 sierpnia); XIII (z wotywy czwartkowej 0

e. *Proprium de sanctis*

W dotychczasowym mszale modlitwy po komunii w formularzach *proprium de sanctorum* w swojej treści odnosiły się na zasadzie prośb o wstawiennictwo i o opiekę Świętego. Natomiast w formularzach mszału Pawła VI te modlitwy są prośbami o skuteczne uświęcenie i moc jaka wpływała na Świętego z przyjmowania przez niego Eucharystii. Ponadto cały szereg oracji jest petycją o umiejętne naśladowanie najbardziej charakterystycznych cech jakie danego świętego predysponuje do naśladowania w życiu całego Kościoła, jako konsekwencja i skutki sprawowanej Eucharystii. Modlitwy te mają swój kontekst eucharystyczny a tym samym trynitarny i chrysto - eklezjalny. Pomimo krótkości swojej budowy a bogatej tematyce eucharystycznej ubogającą naszą wizję odnoszącą się do poprawnego i głębokiego udziału wiernych w Eucharystii.

Z tak klamrowego przedstawienia problemów jakie zostały zawarte w modlitwach po komunii można wnioskować o bogactwie teologicznej treści jakie się w nich zawierają. Specyfika i charakterystyka tych modlitw pretenduje do wyeksponowania w poszczególnych formularzach mszalnych, okresu roku liturgicznego. Treści odnoszących się do wartości jakie daje Eucharystia z podtekstem poszczególnych okresów, które nawiązują do dążeń ludu wierzącego by w pełni uczestniczyć w Tajemnicy powierzonej przez Boga Kościołowi.

Sumując to wszystko trzeba powiedzieć, że modlitwa po komunii istniała stale w liturgii Kościoła, chociaż w swojej historii przybierała ona różne określenia, to jednak ciągle nawiązywały w swojej treści do przeżywania Eucharystii jako Ucztys Ofiarnej. W większości były dziękczynieniem za udział w Bożym Misterium. Zawierały prośbę o owocne przeżycie tego paschalnego Misterium ukazując bogactwo i różnorodność. Obejmuje całokształt indywidualnego i społecznego życia religijnego człowieka, jak i również jego rolę i funkcje w życiu całego Kościoła.

Chrystusie wiecznym Kapłanie); XV (z 4 Niedz. Adwentu); XVII (z *Orationes diversae*, 7); XIX (z 13 sierpnia); XXI (z Konsekracji Biskupa); XXV (ze mszy święceń); XXX (z sob. suchych dni wrześniowych); XXXIII (z pt. suchych dni po Zesł. D. Św.); Z Saramentartza Leoniańskiego: VIII, XVI, XXVIII, XXIX; z Mszału Paryskiego: IX, XXIII, XXVI, XXXII; z homilii św. Leona Wielkiego: XXVII (PL 54, 357c); Owocem przyjmowania Eucharystii jest to co mówi nam XXII Niedziela Zwykła, że rodzi się postawa miłości i służby braciom, ta radosna diakonia należy do istotnych elementów niedzielnego świętowania.

**DIE GESCHICHT-THEOLOGISCHE IMPLIKATIONEN DER nA-
CHKOMMUNIONSGBETEN IM MEßBUCH VON PAWEL VI**

ZUSAMMENFASSUNG

Die Entwicklung des Themes dieses Artikels betrifft der Nachkommunionsgebeten. Für die bessere Ablesung dieses Problems wird es um die Genese und das Formen des Gebetensnames in der Geschichte der Liturgie verbreitern. Schließlich ist im Meßbuch von Pawel VI. Das Gebet als „postcommunio“ bezeichnet worden.

In der ganzen Arbeit wurden 265 Gebeten überprüfen. Ihre Quelle waren verschiedene: Sacramentarium Veronense, Leonianum, Galesianum Vetus, missale Romanum 1962, MIssale Parisiense, und rund 40 neuen, die einen Bestandteil des aktuellen Meßbuch bilden. Diese neue Gebeten sind das die anpassende biblische, patristische und liturgische Texte.